

Múltunkból

Varga Éva

Hermann Alice-ra emlékezve...

Hermann Alice Apáczai Csere-díjas nevelő, pszichológus száz éve született. Az egyetemen pszichológiát, filozófiát, esztétikát tanult, Révész Géza, Alexander Bernát, Pauler Ákos voltak tanárai. Pszichológiából doktorált, disszertációját a szövegértésről írta. 1922-ben férjhez ment Hermann Imre ideggyógyorvoshoz, a nagy hírűvé vált pszichoanalitikushoz. Három gyermekük született.

Életemről, munkámról címmel a Pedagógiai Szemlének írott önéletrajza 1964-ben jelent meg.¹ Ebben írja: „Elengedhetetlennek tartom, hogy egy pedagógus-önéletrajzban a saját gyermeknevelés tapasztalata is szóhoz jusson. Nem hiszek a »minden suszternek rongyos a cipője« legendában. Pedagógiai optimizmusom úgy fejezhető ki, hogy a nevelésbe millió hiba csúszhat be, de a lényeg nem csúszhat el. Gyermekeink sikerülhettek így vagy amúgy, de elképzelhetetlennek tartom, hogy haszonlesőkké, felelőtlenekké, hazugokká vagy nagyképfékké válhattak volna. Meggyőződésem, hogy emberséges és gyerekeikkel jó kapcsolatot tartó szülők embereket kell hogy neveljenek. Talán még valami kell hozzá: az, hogy a gyerekek jó szemszögből lássák szüleik munkáját.” Nyolcvanadik születésnapján V. Binét Ágnes ismertette és méltatta neveléslélektani munkásságát,² kiemelve a szerteágazó életműben az évtizedeken átvonuló folytonosságot. A doktori disszertációról ezt írja: „ráirányulás a tudattalan folyamatokra, a fejlődéslélektani jelenségek elemzése, pedagógiai tanulságok keresése – ezzel jelentkezik Hermann Alice a pszichológiában.” Lélektani kísérleteket folytat még férjével közösen a húszas évek elején, majd pályaválasztási tanácsadó laboratóriumot vezet. Binét kiemeli, hogy ez sem elszigetelt epizód; a teljesítmény, a hatékony munka feltételeinek vizsgálata óvodás gyerekek körében a hatvanas években munkájának középpontjába kerül. A húszas évek vége felé tanítói oklevelet szerez, de nem tanít. Négy éven át longitudinális vizsgálatot folytat Lénárt Edit pszichológussal. Az új nevelési módszereket alkalmazó és a hagyományosan működő iskolák eredményeit hasonlítják össze. Könyvük 1933-ban jelent meg Az új rendszerű tanítás eredményei. Összehasonlító lélektani vizsgálatok címmel.³ Binét egyebek közt ezt írja erről a munkáról: „...sokatmondó az az eredmény, hogy 4 év vizsgálati eredményeinek összehasonlításából kiderült: az iskola azokra a gyerekekre volt a legpozitívabb hatással, azok fejlődtek a leginkább, akiknél a családi nevelés nem volt kielégítő. S ezzel Hermann Alice közel jutott azoknak a gyerekeknek a problémáihoz, akiket ma hátrányos helyzetűeknek nevezünk.” A következő tíz évben Hermann Alice

¹ Dr. Hermann Alice: Életemről, munkámról. = Pedagógiai Szemle 1994. 10. sz.

² Varga Éva – V. Binét Ágnes: Hermann Alice neveléslélektani munkássága. Magyar Pszichológiai Szemle 1976. XXXIII. No

³ Hermann-Czinner Alice-Lénárt Edith: Az új rendszerű tanítás eredményei. Összehasonlító lélektani vizsgálatok. A Jövő útjain. Bp., 1933.

pszichoanalízist folytatott. Ezt írja erről: „A pszichoanalízis tudományos és terápiási jelentőségéről mindig is meg voltam győződve”, ám aktív alaptermészetének ez a munka nem felelt meg igazán.

1945 kora tavaszán kezdődött tudományos és ismeretterjesztő előadói tevékenysége, töméntelen előadást tartott a családi nevelésről, főleg a kisgyermeknevelésről. E gondolatvilágból született meg 1946-ban az Emberré nevelés.⁴ Bevezetőjében a következőket írja: „E könyv szülőknek és nevelőknek szól. Úgy is keletkezett: előadásokból, amelyeket szülői értekezleteken, csecsemő-gondozónők és óvónők számára rendezett tanfolyamokon és a Szülők Iskolájában tartottam.” „A forrás, amiből meríték, többágú. Tapasztalatom saját gyermekeimmel és idegen gyermekekkel, egészségesekekkel és betegekkel. Felnőttek emlékei, amikből kiderül, hogy életük hol jutott zátonyra. Óvodákban látott szülői értekezleteken hallott visszasságok. Mindezek mögött a lélekelemzés tudományának közel immár ötvenéves tapasztalata.” A könyv első fejezetei a gyerek magányáról szólnak, a felnőttek által meg nem értett vagy félreértett gyerek szenvedéseiről, s arról, hogy ez mennyiben korlátozza személyiségének kibontakozását, öröm- és munkaképességének kiteljesedését a felnőtt életben. Ezután sorra veszi a táplálkozás, megkapaszkodás, szexualitás és az agresszió ösztönkésztetéseit, a velük kapcsolatos nevelési feladatokat, és szól az ösztönök ellenőrzéséről, a félelemről és a szegénységről; ezek kapcsán az erkölcsi nevelés alapjait tárja fel.

Külön fejezet szól a gyerek helyéről a családban és a közösségben, elsősorban az óvodában. Közérthetően és tudományosan megalapozottsággal táruul fel a könyvben az anya-gyerek kapcsolat mérhetetlen jelentősége, az anyától való elszakadás gyakran súlyos következményei. A pszichológiai megállapításokból a legkézzelfoghatóbb gyakorlati pedagógiai következtetéseket vonja le és terjeszti szenvedélyesen előadások, cikkek hosszú sorában mindvégig.

A negyvenes évek végén–ötvenes évek elején óvodai felügyelőként bővíti is tapasztalatait, majd óvónőképzésben tanít, megszerzi a pedagógiai tanári oklevelet is, és az ötvenes évek második felétől a Művelődési Minisztériumban a felsőfokú óvónőképzés megvalósításán dolgozik, tankönyveket ír.

A hatvanas évek elejétől foglalkozhat óvodai kutatásokkal. Kutatásai középpontjában a gyermeki gondolkodás, a gyerek ismeretei, a világhoz való viszonya áll. Vizsgálja a kisgyermek tájékozottságát, ezzel összefüggésben gondolkodási sajátosságait. *Binét* szerint ő ismerte fel elsőnek s vezette el a gyermekközpontú valóság szemléletet mint a gyermeki egocentrizmus sajátos esetét. *Hermann Alice* felfigyelt a gyermeki világkép egy érdekességére: „...a gyerek a világ rendjét valamiképp megváltoztathatatatlannak képzei. Arra a kérdésre, hogy miért tartják a tehenet, a macskát, a lovat a háznál, sok gyerek ilyesmit felelt: »mert kell, hogy legyen«, »mert kell macskának lenni.«” *Hermann Alice* létindoklásnak nevezi ezekeket a valóság változtathatatlanságára utaló gyermeki magyarázatokat. *Piaget* a játékszabályok megváltoztathatatlanságát és öröktől fogva létezését figyelte meg a gyerekekénél, *Hermann Alice* a gyerekeket körülvevő világra nézve talált hasonló vonásokat világképükben. *Piaget* leírja, hogy a kisgyerek a szabályt szentnek hiszi – és nem tartja be –, de ha a felnőtt sem tartaná be, összedőlné a világ. Ő ezt a jelenséget is a gondolkodás egocentrizmusára vezeti vissza. *Hermann Alice* mintha mélyebbre hatolna. Az Emberré nevelésben egy 4 éves kislányt idéz: „Nektek

⁴ Emberré nevelés. 2. kiadás. Tankönyvkiadó, Bp., 1982.

szépen kell enni, mert minden ember így eszik – mondja a gyerek a szüleivel példálózó felnőtteknek –, de nekem az anyukám megengedte, hogy csúnyán egyek.” Hozzáteszi: „Ez a kislány érzi a felnőttek társadalmi megkötöttségét, amely rá még nem érvényes, de érvényes lesz.”

Vizsgálja *Hermann Alice* az értelmi fejlődés, az értelmi elmaradás sajátosságait, valamint az éntudat egészséges fejlődésének feltételeit a nevelőotthonokban élő óvodás korú gyerekeknél. Továbbá az óvodás korú gyerekek feladatokra való motiváltságát, az önérvényesítés vágyától és külső megerősítésektől független érdeklődés és munkakedv kibontakozásának feltételeit. Ismeretterjesztő felvilágosító tevékenysége nem szünetel ebben az időszakban sem.

„Önéletrajzában azt írja, hogy van adottsága a népszerűsítő munkára, és hozzáfűzi, hogy ezt nem tartja különös dicsőségnak. Állítását, amelynek csak első részével tudok egyetérteni – írja *Binét Ágnes* –, legyen szabad úgy módosítanom, hogy tehetség van hozzá. Tudjuk, az igazi tehetség a személyiség mélyében gyökerezik. *Hermann Alice* lényének lényegéhez tartozik az adni tudás, az adás öröme, szinte szükséglete, hogy abból, ami érték számára, másokat is részesítsen. Egy másik összetevője ennek a tehetségének szenvedélyes igazságszeretete. Különleges adottsága van ahhoz, hogy az igazat meg tudja látni és meg tudja ragadni. Az igazság egyszerű – a tudományos igazság is –, ami nehéz, az a hozzá vezető út. *Hermann Alice* mestere annak, hogy ami benne igazsággá egyszerűsödött, azt másoknak is hozzáférhetővé tegye. Tehetsége van az igazmondáshoz.” Mélyen átélt eszménye a kalokagathia – a szép és a jó egysége; ez áthatja minden megnyilvánulását. Számára nem elvont fogalmak ezek, hanem a köznapi élet gyakorlatában megvalósuló-megvalósítandó realitások. Előadásokat tart szülői értekezleteken, kultúrházakban, cikkeket ír hetilapokba, a Szülők Iskolája brosúráiba. S amiről ír, beszél, annak fő gondolata mindig: „vegyük emberszámba a gyereket! Válaszoljunk kérdéseire, örüljünk érdeklődésének, támogassuk kezdeményező kedvét, tevékenységét, ne követeljünk öncélúan engedelmességet, enyhítsuk félelmeit, nyújtsunk biztonságot, a megértő szeretet biztonságát!” A gyermek megértésének fontos eleme a felnőtt önismerete és emlékei saját gyerekkoráról. Tanulsággal szolgálhatnak írók, művészek önéletrajzi visszaemlékezései. *Hermann Alicenak Hermann Imrével* közös munkája, *Az első tíz év* (1959) ilyen gyűjtemény. A nevelés a múltra támaszkodik, és a jövőre irányul, nem a pillanatra: passzívan engedelmeskedő, megfélemlített gyerekből aligha lesz tevékeny, boldog felnőtt, márpedig az a célunk, hogy olyan emberek legyenek gyerekeink, akik derekasan helytállnak, örömeiket lelik a munkában, az életben. Ez *Hermann Alice* nevelési eszménye. Nehéz néhány oldalon összefoglalni gazdag életét, munkásságát, és lehetetlen visszaadni derűs, tevékeny, fáradhatatlan lényének sugárzását. Végezetül az ő szavait idézem 80. születésnapján a köszöntőre adott válaszból: „...én annyira szerettem mindazt, amit csináltam... jó volt csinálni egész életemben”.